

Tiedettä ja taidetta Cambridgen keväässä

Vuotuinen British Association for Slavonic and East European Studies (BASEES) -konferenssi pidettiin 2.–4.4.2016 tuttuun tapaan Cambridgessa, Fitzwilliam Collegessa. Noin neljänsadan osallistujan joukossa oli brittiläisten Venäjän, Itä-Euroopan ja Euraasian tutkijoiden lisäksi myös laajasti osallistujia muista maista. Suomalainen VIE-tutkimus oli jälleen kerran hyvin edustettuna. Suomalaisia tutkijoita ja jatko-opiskelijoita oli mukana yhteensä kymmenessä paneelissa.

Tämän vuoden pääpuhujana oli professori David Moon Yorkin yliopistosta. Professori Moon käsiteli puheessaan sitä kuinka venäläiset ja amerikkalaiset tutkijat ovat kohdanneet toisensa ja tutkimuskohteensa Venäjän maaseudun suurten muutosten vuosikymmeninä 1890–1930. Moon keskittyi erityisesti amerikkalaisten tutkijoiden näemyksiin Venäjän valtiosta ja kulttuurista sekä tieteellisestä yhteistyöstä. Professori Moonin esitys toi erinomaisella tavalla transnationaalisen ympäristöhistorian kautta laajemmin esiin sen, kuinka yhteiskunnalliset muutokset vaikuttivat tiedeyhteistyöhön, tutkimukseen ja käsitykseen ympäristöstä.

Historiantutkimuksen paneeleissa käsiteltiin laajasti eri aiheita. Vankilakirjoituksia käsitellyt paneeli toi esille mielenkiintoisen tutkimustrendin, jossa aineistona oli perinteisen arkistoaineiston sijasta käytetty vankilalehtiä ja päiväkirjoja. Mark Vincent (University of East Anglia) käsiteli rikollisuutta ja rikollisten asemaa 1920-luvun vankilahallinnon julkaisemassa lehdessä *Solovetski*

žurnal. Andrea Gullotta (University of Glasgow) tarkasteli leireillä tuotettujen päiväkirjojen kautta neuvostosubjektiivisuuden ja rikollisuuden käsitettä. Mielenkiintoinen paneeli yhdisti kirjallisuuden ja historian tutkimuksen käsitteitä, metodeja ja kysymyksiä arkistoaineiston ja muun tutkimusaineiston merkityksestä Neuvostoliiton historian tutkimuksessa.

Suurta mielenkiintoa herätti myös tsaarinaikaista ja neuvostoprostituutiota käsittelevä paneeli, jossa ilmiötä tarkasteltiin monipuolisesti sekä hallinnon että prostituutiota harjoittaneiden toimesta. Mark Vincent käsiteli prostituoitujen kirjoituksia vankilalehdissä Neuvostoliiton ensimmäisinä vuosikymmeninä. Kehityskertomukset toivat esille sen, kuinka lehdet pyrkivät korostamaan neuvostovankiloiden roolia kasvattajina ja kouluttajina. Siobhan Hearne (University of Nottingham) kertoi väitöskirjatutkimuksestaan, joka käsittelee prostituutiota Arkangelin läänissä ennen vallankumousta. Hearnen mielenkiintoinen tutkimus tuo esille satama- ja kasarmikaupungin sekä sitä ympäröivän maaseudun vuorovaikutuksen naisten näkökulmasta. Kolmas panelisti, Philippa Hetherington (SSEES, UCL) tarkasteli vallankumousta edeltänyttä prostituutiota Venäjän imperiumin etelärajalla maastamuuton näkökulmasta. Aihe, jonka ajankohtaisuutta on vaikea kiistää, tuo konkreettisella tavalla esille nuorten naisten haavoittuvuuden, ihmisalakultetuksen sekä maahanmuuttajien joutumisen valtapoliitiikan pelinappuloiksi.

Useissa historian paneeleissa käsiteltiin tsaarinvallan viimeisiä vuosia sekä neuvostovallan alkuajoja. Vahvasti viime vuosina esillä ollut kansainvälinen projekti Russia's Great War & Revolution ei tänä vuonna tuottanut juurikaan omia paneeleja, mutta erilaiset viime vuosisadan ensimmäisten vuosikymmenten taloudellista, yhteiskunnallista ja poliittista ilmapiiriä Venäjällä, Itä-Euroopassa ja Balkanilla käsittelevät paneelit olivat laajasti esillä. Historian paneelit käsitelivät myös laajasti itäistä Keski-Eurooppaa lähihistorian, nationalismin sekä kansainvälisen politiikan näkökulmasta.

Konferenssin politiikka-aiheissa paneeleissa käsiteltiin kattavasti koko entisen Neuvostoliiton ja ”itäblokin” aluetta. Monissa aiemmissa konferensseissa käsitellyt teemat eivät olleet menettäneet ajankohtaisuuttaan. Tämän vuoden BASEES-konferenssissa käsiteltiin politiikkaohjelmien käytäntöjä Venäjän ja Ukrainan välillä, kansalaisjärjestöjen roolia Venäjällä, historian ja muistamisen politiikkaa sekä kansallista identiteettiä. Ukrainan kriisi sekä Venäjän ja lännen jäätyneet suhteet ja niiden ajankohtaisuus ovat tulleet kiinteäksi osaksi VIE-tutkimuksen konferensseja. Muutama paneeli oli omistettu suoraan viimeksi mainituille teemoille ja monissa esityksissä tätä nykytilannetta sivuttiin.

Venäjän kehityksen pohdinta maan sisällä korostuvien teemojen, kuten patriotismin, Putinin hallinnon voimistuvan autoritäärisyyden ja taloudellisten vaikeuksien kautta tuli kiinnostavasti esille eri paneeleissa. Poliitikan tutkija David White (University of Birmingham) pohti Putinin hallinnon kykyä säilyttää tilanne vakaana monista vaikeuksistaan

huolimatta (ns. *regime resiliente*). Kirjallisuuden ja vertailevan tutkimuksen valossa hän korosti, että hallinnon pakkokeinojen voimaa ja uhkaa korostetaan Venäjän tapauksessa liikaa, ja opposition vaimentaminen ei riitä yksistään järjestelmän vakauden ylläpitämiseksi. Keskeinen keino liittyä taloudellisen varmuuden tunteen ylläpitämiseen yhteiskunnassa. Nykytilanteen valossa hallinto on toistaiseksi onnistunut osoittamaan kansalaisille kurjistuneen taloustilanteen paremmaksi vaihtoehdoksi kuin demokratisointiin liittyvän epävarmuuden. Tämä herättää kysymyksen Kremlin kyvystä taistella aikaa vastaan globaalissa kontekstissa (mihin Venäjä jatkossakin mitä suurimmalla todennäköisyydellä kuuluu); toisin sanoen, milloin epävarma demokratisaatio tulee vähemmän huonoksi vaihtoehdoksi kuin huonontuva nykytilanne? Empiirisen esimerkin Venäjän televisio on kyvystä muovata ja kehystää ympäröivä talouskriisi Kremlin palvelukseen tarjosi Nikita Savin Venäjän Vysšaja škola ekonomikista. Taloudellisia ongelmia ei peitellä, mutta ne on toistaiseksi – Putinin korkean kannatuksen valossa – onnistuttu ulkoistamaan hallinnosta riippumattomiksi ilmiöiksi, toisaalta korostamalla hallinnon määrätietoisuutta ulkomaisen tuonnin korvaamisessa kotimaisella. Ongelmaksi tässäkin muodostuu aika, sikäli kuin rituaalinomaisesti Venäjän mediassa heotto *importozameštšeniye* (tuonninkorvaus) antaa vähintään implisiittisen viestin ongelmien ajallisuudesta. Entä jos tai kun ongelmat jatkuvat?

Anna Sanina (Vysšaja škola ekonomiki) tarkasteli kiehtovasti patriotismia ja siihen liittyvää kansalais kommentointia kahdessa eri paneelissa. Ensimmäisessä Sanina valotti Putinin Venäjän patrioottisen kasvatuksen neu-

vostoyhteyksiä kuin myös sen ristiriitaisuutta suhteessa neuvostoajan kansalaiskasvatuksen korostuneeseen ideologisuuteen. Merkittävä tekijä nykypatriotismiin poliittisessa käytössä on sen ideologinen ontous; tässä mielessä Putinin patriotismin ideologinen legitimitettiin eroa huomattavasti Neuvostoliitosta (tai nyky-Kiinasta), toisaalta se eroa vahvaan yksilölliseen kansalaisidentiteettiin nojaavista yhteiskunnista, kuten Yhdysvalloista. Toisessa paneelissa Sanina valotti virallista patriotismia käsittelevää kansalais kommentointia ja parodiointia ”poliittisena slaktivismina”; yksilöllisenä ”*feel good* -toimintana” sosiaalisessa mediassa, joka väijäämättä politisoituu yhteisöllisessä luennassa.

Paneeli Venäjän kilpailevista patriotismeista (Markku Kangaspuro, Andrei Sõtšov, Jussi Lassila) keräsi puolestaan täyden salillisen kuulijoita sekä hyviä kysymyksiä ja kommentteja. Kiitollinen pitää olla myös paneelin ajankohdasta aloituspäivän toisessa sessiossa; valtaosa konferenssin osallistujista oli saapunut, konferenssiväsymys ei vielä painanut ja kotimatkal-lekaan harva oli vielä ennättänyt.

Uudeksi traditioksi BASEES-konferenssiin on syntynyt niin sanottu ”naisten foorumi” – pyöreän pöydän keskustelu, jossa VIE-tutkimusta tekevät naiset ovat keskustelleet siitä, mitä on tehdä tutkimusta Venäjästä ja Itä-Euroopasta sekä laajemmin Euraasian alueesta, minkälaisia haasteita naiset kohtaavat ja miten he näitä haasteita ovat ratkaisseet. Tänä vuonna keskustelua käytiin siitä, onko kulttuurinen läheisyys etu vai haitta kentätöissä, mitä vaaroja naistutkijat kentällä ovat kokeneet sekä mitä haasteita esimerkiksi Venäjän arkistokäytännöt asettavat perheelliselle naistutkijalle ja miten

ne esimerkiksi voivat vaikuttaa tutkimusaiheen valintaan. Pyöreän pöydän keskusteluun osallistuneet Ellen Mickiewicz, Negar Elodie Behzadi, Siobhan Hearne ja Polly Jones saivat myös runsaslukuisesti paikalla olleet miehet kiinnostumaan ja pohtimaan sukupuolen merkitystä tutkimuksessa ja sen tekemisessä.

Tämän vuoden BASEES-konferenssissa koettiin myös mielenkiintoinen yllätys, kun konferenssin osallistujien joukossa ollut elokuvatuottaja Aleksandr Smoljanski sai Venäjän Oscar-palkinnoksi tituleeratun NIKA-palkinnon elokuvasta *Valentina Kropivnitskaja: Poisk Poterjannogo raja*. Konferenssin osallistujilla oli ainutlaatuinen tilaisuus katsoa mainetta nittänyt elokuva heti tuoreeltaan ja kuulla elokuvan tekemisestä ja sen saamista vastaanotosta. Elokuva kertoi kuvataiteilija Oskar Rabinin vaimosta Valentina Kropivnitskajasta ja tämän taiteesta. Aleksandr Smoljanskin sanoin elokuva käsittelee kuitenkin Valentina ja Oskarin kautta laajemmin epävirallisen taiteen tekijöiden elämää 1960- ja 1970-luvun Neuvostoliitossa, emigraatiota ja elämänikuista rakkautta.

Ajatuksia herättävä ohjelma-numero oli myös *Molodyi Teatr London* -harrastajateatterin esitys *Bloody East Europeans*, joka onnistui kiteyttämään taidokkaasti tunnin mittaiseen, pääsääntöisesti komediaaliseen esitykseensä Itä-Eurooppaan liittyvät sitkeät läntiset stereotyyptit ja ennakkoluulojen peittämät kirjavat ”itä-eurooppalaiset” elämäntilanteet länsieurooppalaisessa, mutta tosiasiallisesti globaalissa metropolissa.

Tämän vuoden BASEES-konferenssi tarjosi jälleen kerran mukavaa yhdessäoloa, verkostoitumista, uusia näkökulmia ja tietoa VIE-tutkimuksen tilasta

eri maissa. Muutaman vuoden notkahduksen jälkeen konferenssi on houkutellut paikalle laajan joukon VIE-tutkimuksen professoreita, tutkijoita ja väitöskirjantekijöitä ympäri maailmaa.

Suomalaiset VIE-tutkijat ovat selvästi vakiinnuttaneet paikkansa tässä yhteisössä.

Ira Jänis-Isokangas
Jussi Lassila

Valtiopaternalismista irtautuminen ja siihen turvautuminen kriisissä

Moskovan Higher School of Economicsin (HSE) XVII kevätkonferenssi pidettiin 19.–22.4. ja se käynnistyi tänä vuonna selvästi synkeämissä tunnelmissa kuin esimerkiksi vuosi sitten. Talous on yskinyt pitkään, virallisen selityksen mukaan sanktioiden ja öljyn hinnanlaskun seurauksena. Avajaisistunnon teemana oli makrotalous, jossa puhujina olivat Venäjän Pankin ensimmäinen varajohtaja Ksenja Judajeva ja Expert Groupin johtaja Jevsei Gurevitš. Molemmat käsitelivät talouden keskeisiä ongelmia – kasvun hidastumista, inflaation kiihtymistä ja budjetin rahoitusongelmia. Judajevan mukaan talouspolitiikan päätavoitteena on oltava inflaation hillitseminen ja yritysten rahoitusmahdollisuuksien varmistaminen. Ne edellyttävät muun muassa kulutusluottojen ja ulkomaisten valuuttalainojen rajoittamista. Talouskasvun heikkous johtuu väestön ikääntymisestä, väestönkasvun hitaudesta ja tuottavuuden heikkoudesta. Siksi talouteen on saatava uusia investointeja, mikä taas edellyttää kaikenlaisen säätelyn ja liiallisen hallinnollisen kontrollin purkamista. Jos näitä ei pystytä tekemään, on Judajevan mielestä riskinä taloudellisen toiminnan laajamittainen siirtyminen epäviralliselle sektorille. Myös talouden hajauttamista on hänen mielestään kiihdytettävä, sillä Venäjän talous on liiaksi keskittynyt ei-kannattaville aloille, kuten öljy- ja kaasuu-

sekä terästeollisuuteen.

Myös Gurevitš oli samoilla linjoilla – etusijalla on oltava talouden tasapainottaminen, jonka ehto on rakenteellisten uudistusten tekeminen. Nykyinen kriisi on Venäjän talouspolitiikalle aivan uusi tilanne, öljyn hinta matala alhaalla todennäköisesti monta vuotta ja lainojen korot ovat korkeat. Gurevitš pelkää, että puskurirahastot ovat kuivumassa piakkoin, jos tarvittavia rakenteellisia reformeja ei tehdä nopeasti. Näihin kuuluvat esimerkiksi eläkejärjestelmän ”epätasapainojen” poistaminen eli eläkeiän nostaminen, palkkajoustojen lisääminen ja tunnetusti vahvaan työllisyysturvaan puuttuminen.

Kommenttipuheenvuoroissa näkemykset menivät ristiin; Venäjän Pankin varajohtaja Maksim Oretškin epäili lähes kaikkia elvytyskeinoja – investointiohjelmat tuottavat vain valikoivaa yritystukea, lainasubventiot eivät ole tehokkaita ja siksi on pidettävä huoli inflaatiosta ja lisättävä työmarkkinoiden joustavuutta, sillä esimerkiksi julkisella sektorilla on liikaa työvoimaa. Jotenkin tuttua myös Suomesta. Venäjän hallituksen analyttisen keskuksen päällikkö Konstantin Noskov ei pitänyt alhaista työttömyyttä hyvänä merkinä vaan osoituksena siitä, että taloudessa on liikaa työvoimaa kysyntään nähden.

Vnešekonombankin pääekonomisti Andrei Klepatš väitti, että

rakenteellisista reformeista on tullut mantra, jota toistetaan toistamasta päästyä, vaikka finanssipolitiikkaa ei olla halukkaita muuttamaan. Klepatšin mukaan hallitus on leikannut aivan vääristä kohteista, kuten koulutuksesta tai eläkeläisten eduista. Venäjän BKT on pudonnut jo monta vuotta eikä Venäjä enää eroa Brasiliasta, jossa on myös siirrytty leikkauspolitiikkaan. Edellytykset yritysveroituksen kiristämiseen Venäjällä ovat heikot, erityisesti jos ne kohdistuvat Venäjän heiveröisiin innovaatioyrityksiin. Koulutuksesta ja tutkimuksesta leikkaaminen on Klepatšin mielestä vieläkin lyhytnäköisempää ja tuhoisampaa politiikkaa, sillä sen seurauksena massiivinen aivovuoto Venäjältä. Kaikille on selvää myös se, ettei puolustusmenoista leikkaaminen ole realistinen optio. Hänen mukaansa hallituksen nykypolitiikan tavoite ei ole talouskasvu vaan inflaation kurissa pitäminen.

Professori Marek Dombrowski HSE:stä ihmetteli, miksi vaihtokurssikriisi palaa aina säännöllisin väliajoin. Hänen yksinkertainen vastauksensa oli, ettei ruplaan luoteta, mistä seuraa talouden ”dollarisaatio”. Toinen seurauksena on merkittävänä säilynyt pääomapako Venäjältä ”turvallisempiin maihin”, kuten Kyprokselle. Ruplaan ei luoteta ja pääomia siirretään pois maasta, koska yritykset eivät luota Venäjän ennustamattomaan talouspolitiikkaan. Lisää löylyä löi Sberbankin toimitusjohtaja Jevgeni Gavrilentov, joka väitti että valtaosa menneiden vuosien talouskasvusta oli itse asiassa kulutusluottoihin perustuvaa, jota osoittaa muun muassa autoteollisuuden kasvuluvut. Gavrilentovin mielestä tällä hetkellä suurin ongelma on löytää investointikohteita: tuotantokapasiteettia on aivan liikaa kysyntään nähden, joka on puolittunut parin viime vuoden aikana.